

10. Учебно-методическое пособие для подготовки тренеров-фасилитаторов курса «Инструменты эффективного управления» / под общ. ред. В. Заложа. – Одесса, 2013. – 126 с.

В статье рассмотрены вопросы профессиональной подготовки таможенников и специалистов по внешнеэкономической деятельности из частного сектора (бизнеса) в контексте глобализации и стандартизации. Авторы определяют важность роли таможенных служб в 21 веке, которые сталкиваются с проблемами, поставленными глобализацией, инициативами по упрощению торговли и безопасности. Делаются акценты на необходимости и целесообразности разработки и имплементации международных профессиональных стандартов таможенников как унифицированного инструмента институционального развития таможенных служб в эпоху глобализации. Авторами описаны цели и сущность Профессиональных стандартов Всемирной таможенной организации.

Таможенник, частный сектор, специалисты по внешнеэкономической деятельности, профессиональная подготовка, Всемирная таможенная организация, Профессиональные стандарты, имплементация, институциональное развитие.

The article deals with current issues of customs officers and private sector foreign economic activity specialists professional training in the context of globalization and standardization. The authors define the role of customs services that - in the 21st century - face challenges caused by globalization initiatives to facilitate trade and security. The focus is on the need and appropriateness of the development and implementation of international professional customs standards as a unified tool for institutional development of customs services in the era of globalization. The authors proved the EU Customs Blueprints as a basis for the standards of training customs officers' development and described the objectives and nature of the World Customs Organization Professional Standards, which define goals and strategic objectives of customs officers training. Educational strategies and recommendations on the structure of training and curriculum elaboration are presented.

Customs officer, private sector, foreign economic activity specialists, professional training, World Customs Organization, Professional Standards, implementation, capacity building.

УДК 371

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

І.М. Пасацька, аспірант

У статті розглядаються особливості формування готовності до професійно-особистісного саморозвитку студентів вищого навчаль-

---

© І.М. Пасацька, 2014

ного закладу, обґрунтовано важливість даного процесу.

Професійно-особистісний, саморозвиток, професійне мислення, самопізнання, самовиховання, самоосвіта, самоаналіз, творчість, критичність, психолого-педагогічний, світогляд, порівняння.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Процес розбудови української держави вимагає докорінної зміни багатьох ланок суспільного життя, серед яких важливе місце належить системі освіти. Орієнтація сучасної педагогічної освіти на виховання професіоналів потребує не тільки ретельної фахової підготовки студентської молоді, але й широкого світогляду, професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загально людських та професійних цінностей, що закладається у стратегію і тактику модернізації суспільного життя. У зв'язку з цим виникає проблема в організації підготовки студентів, що забезпечувала б професійний і разом з тим особистісний саморозвиток майбутнього фахівця.

Професійному саморозвитку як інструменту забезпечення не тільки адаптації, а й успішного функціонування професіонала в умовах постійної зміни освітнього простору відводиться особливе місце, оскільки саме завдяки йому відбувається формування творчості, інноваційного мислення, рефлексивної діяльності, прогнозування і проектування власної професійно-особистісної освіти та розвитку.

Аналіз проблем становлення і розвитку підготовки майбутніх соціальних педагогів в Україні та за кордоном засвідчив, що нині у світі накопичено позитивний досвід формування готовності майбутніх фахівців до професійно-особистісного саморозвитку. Разом з тим слід наголосити на недостатньому висвітленні питання формування готовності майбутніх соціальних педагогів до професійно-особистісного саморозвитку.

Аналіз останніх досягнень і публікацій з теми. Загальні питання професійної освіти в Україні розкриті в роботах А. Крєтова, М. Євтух, В. Луговий, П. Лузан, В. Ягупов, М. Пальчук, А. Стеганцева, О. Філоненко. Проблеми самореалізації, самовдосконалення та самовиховання досліджували такі науковці: О. Безпалько, О. Главацька, Н. Заверико, А. Капська, Л. Міщик, А. Калініченко, К. Волков, Р. Гариф'янов, Р. Гильмеєва, Ф. Гоноболін, Л. Гордєєва, І. Донцов, С. Єлканов, Є. Клімов, О. Левіна, Г. Селевко, О. Селевко, Л. Фрідман.

Мета статті – розглянути особливості формування професійно-особистісного саморозвитку студентів вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна педагогіка актуалізує проблему подальшої розробки теоретичних положень та одержання нових емпіричних результатів щодо особливостей постійної роботи над собою студентів університету як майбутніх фахівців.

У процесі педагогічного стимулювання саморозвитку студентів дуже важливо створювати ситуацію успіху, щоб студент бачив, що здатний долати труднощі і оволодіти професією. Експериментальна перевірка

особливостей формування готовності до професійно-особистісного саморозвитку студентів вищого навчального закладу підтверджує, що здібність до саморозвитку особистості у різних студентів виявляється по-різному. Це залежить, перш за все, від наявності таких якостей, як *незалежність* – здатність без прямого керівництва і допомоги, своїми власними зусиллями досягти поставленої мети, ініціативність, уміння реалізувати свої ідеї, плани; *творчість* – уміння проявляти вигадку, бажання виконати роботу нестандартно, прагнення до раціоналізації; *критичність* – здатність аналізувати ситуацію або продукт праці, дати їм власну оцінку.

Згідно досліджень, тільки незалежна людина може відбутися як особистість і реалізувати свої потенційні можливості, при цьому незалежність розглядається як надія тільки на свої сили.

З позицій системного підходу стимулювання професійно-особистісного саморозвитку студента в соціально-педагогічному аспекті виступає як цілеспрямована система взаємодії об'єкта, суб'єкта стимулювання та умов середовища, в результаті якого розвивається і збагачується потреба студентів у самовихованні. Об'єктом стимулювання є всі студенти, в ролі суб'єкта стимулювання виступають соціальні інститути, наставники, педагогічний колектив. Важливим компонентом системи стимулювання є єдність мети, методів, принципів, змісту, організаційних форм, методів і засобів діяльності педагогів, спрямованих на саморозвиток особистості відповідно до його індивідуальних здібностей. Ефективність особистісного саморозвитку залежить від опори на провідну мету навчання. Велика частина студентів характеризується наявністю усвідомленого ставлення до своєї майбутньої професії. Вони достатньо самокритичні і прагнуть удосконалювати себе в різних напрямках – виробити в собі якості, необхідні для майбутнього фахівця оволодіти навиками правильної поведінки в суспільстві; фізично і розумово удосконалюватися.

Характерними причинами недоліків в професійно-особистісному саморозвитку є відсутність досвіду самопізнання і самовиховання, яких студенти набувають в сім'ї, школі, в ході попередньої діяльності, недостатня увага до стимулювання процесу самовиховання і практичного навчання.

Професійно-особистісний саморозвиток – свідомо діяльність, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог обраної професії.

Як і будь-яка інша діяльність, професійно-особистісний саморозвиток має у своїй основі складну систему мотивів і джерел активності. Його рушійною силою і джерелом є потреба в самозміні та самовдосконаленні. Ця потреба виникає з протиріччя між вимогами, що ставляться суспільством, та наявним рівнем професіоналізму і підтримується власними джерелами активності (переконаннями, почуттям обов'язку, професійною честю тощо).

Практика свідчить, що висококваліфікованими фахівцями, успішними в кар'єрі і житті, рідко стають ті, хто в студентські роки не навчився самотійно працювати над собою, не оволодів технологією професійного самовиховання.

Технологія професійного самовиховання – модель діяльності з проектування, організації і здійснення заходів, спрямованих на вдосконалення особистості і її професійно значущих якостей, а також усунення негативних.

Оволодіння технологією професійного самовиховання допомагає майбутньому фахівцю продуктивно організувати самотійну підготовку до професійної діяльності і скоротить шлях до досягнення майстерності.

Робота із самовиховання починається із самопізнання, самовивчення, усвідомлення своїх успіхів і невдач, аналізу своїх переживань, психічних станів. Цьому сприяють сформовані рефлексивні вміння, які дають змогу об'єктивно аналізувати власні думки і вчинки.

Самопізнання – процес цілеспрямованого отримання інформації про розвиток якостей своєї особистості.

Основне правило самопізнання – шукати в собі істинне Я. Самопізнання необхідне не для задоволення власної цікавості від процесу, не заради пошуку істини, а заради певної мети, зокрема для самовдосконалення, тобто формування себе відповідно до власних намірів, ідеалу. Воно є підставою для адекватного (такого, що відповідає можливостям особистості) оцінювання самого себе.

Займаючись саморозвитком, слід насамперед виявити ті особливості свого характеру, які заважають успішно навчатися, плідно працювати, легко й компетентно спілкуватися. Важливим елементом процесу самопізнання є самовизначення власної спрямованості, темпераменту, здібностей, особливостей і мотивів поведінки, вчинків тощо.

У психолого-педагогічній літературі виокремлюють три основні методи пізнання власного «Я»:

1) вербального (здійснюється за допомогою мовлення) і невербального (міміка, жести тощо) зворотного зв'язку. Людина отримує оцінку своєї поведінки з боку батьків, друзів, знайомих, педагогів. У дорослому віці цей метод застосовувати важче, оскільки люди частіше керуються міркуваннями чужості, такту і рідко висловлюють власну думку про вчинки інших, особливо коли ця думка негативна;

2) порівняння. Як правило, людина порівнює себе з друзями, однокурсниками, братами, сестрами, колегами та іншими людьми, з якими перебуває у близьких стосунках. Однак до цього методу варто підходити обережно, оскільки результати самопізнання під час порівняння залежать від багатьох чинників: особистості, з якою людина себе порівнює; думки колективу, у якому вона перебуває; суспільної ролі, яку вона виконує, тощо;

3) самоспостереження. Суть цього методу полягає в тому, що людина спостерігає за своїми діями, вчинками, думками, почуттями і оцінює їх, здійснює самоаналіз і самооцінювання. Самоспостереження є

необхідною передумовою контролю особистості за власною поведінкою та діяльністю.

Самопізнання сприяє створенню цілісної картини особистості. Знання типологічних властивостей своєї нервової системи (сила, врівноваженість, рухливість) полегшує людині роботу над собою, оскільки дає змогу будувати програму самовиховання з урахуванням працездатності, врівноваженості, емоційної стабільності, рухливості, пластичності чи ригідності нервових процесів. Знання своїх особистісних особливостей (екстраверсія, інтроверсія, нейротизм), деяких рис характеру (лідерство, уміння переборювати труднощі, лабільність, соціальна дистанція), рівня розвитку організаторських і комунікативних умінь допоможуть створити і скоректувати програму професійно-особистісного саморозвитку.

Професійний саморозвиток дає змогу студенту створити свій психологічний портрет – карту особистості, її можна розглядати і як керівництво з організації самопізнання (що вивчати?), і як матеріал для подальшого аналізу своїх особистісних якостей (оцінка рівня розвитку). Вона дає змогу оцінити свої сильні і слабкі сторони, зрозуміти свої можливості, тобто створити мотивацію.

Людина інколи самовдосконалюється підсвідомо. Неусвідомлений саморозвиток зазвичай має епізодичний характер, здійснюється без чіткого плану і розгорнутої програми, що набагато знижує його результативність. Значно вищу ефективність має усвідомлене самовиховання – системна і свідомо діяльність людини, спрямована на її саморозвиток і формування власної базової культури.

Щоб самовиховання стало усвідомленим і професійно спрямованим, майбутній фахівець має відчутти, реально оцінити свою придатність до обраної професії.

Головною метою самовиховання на сучасному етапі є досягнення згоди зі самим собою, знаходження сенсу життя, самоактуалізація і самореалізація потенційних можливостей, природних здібностей та активне самоутвердження в суспільному житті.

У процесі самовиховання всі аспекти особистості (переконавання, світоглядні позиції, почуття, воля, звички, риси характеру, інші особистісні якості, конкретні результати діяльності й поведінки) стають предметом постійного вивчення і зміни з боку педагогів.

За своєю сутністю самовиховання – явище соціальне. Воно властиве тільки людині, яка усвідомлює себе в системі суспільних відносин. Вдаючись до самовиховання, людина реалізує соціальну потребу набути гаму особистісних якостей, що якнайбільше сприяли б їй у виконанні суспільних функцій.

За соціальною функцією самовиховання – специфічний індивідуальний педагогічний процес. Унікальність його в тому, що і суб'єкт, і об'єкт виховання – у тій самій особі. Це зумовлює особливий характер організації, змісту, методики роботи над собою. Попри соціальну зумовленість, самовиховання – глибоко індивідуальне й залежить від ступеня виразності внутрішніх передумов.

Суттєвою передумовою ефективності процесу самовиховання українського студентства на сучасному етапі становлення національної системи виховання є:

- постійне врахування суб'єктами виховання важливості, необхідності та складності цього процесу у виховній роботі ВНЗ;
- наявність необхідних психолого-педагогічних знань і практичного досвіду науково-педагогічних працівників (кураторів) з питань організації самовиховання студентів;
- усвідомлення необхідності постійного керівництва та здійснення системного психолого-педагогічного впливу на самовиховання студентів;
- перетворення студентів на суб'єктів самовиховання;
- творче поєднання процесу самовиховання з активною навчально-пізнавальною діяльністю та організацією культурно-просвітницької роботи і дозвілля;
- надання цьому процесу гуманного, національного і особистісного спрямування.

До найважливіших внутрішніх передумов, які визначають ефективність самовиховання студентів, варто зарахувати:

- потреби й мотиви, що спонукають до роботи над собою;
- переконання, розвинуту самосвідомість і самокритичність, які дають змогу об'єктивно оцінити свої достоїнства, позитивні якості й вади;
- наявність почуття самоповаги та гордості за належність до обраного навчального закладу, яке вимагає не відставати від інших студентів і бути серед найкращих;
- певний рівень розвитку вольових якостей, звичок самооцінки, самоконтролю і саморегулювання, які надають процесові самовиховання цілеспрямованості та різнобічності;
- оволодіння теорією самовиховання та методикою роботи над собою;
- свідомі установка на позитивний результат самовиховання;
- психологічна готовність до активної, системної роботи із самовиховання.

Висновок. Саморозвиток виступає важливим чинником досягнення успіху як в навчальній так й професійній діяльності. Професійно-особистісний саморозвиток – це один із різновидів людської діяльності, важка робота над собою. Її ефективність залежить насамперед від цілеспрямованості людини, наявності у неї стійкої мотивації, позитивних установок, правильного вибору методів самовдосконалення, систематичності зусиль і постійного самоконтролю.

Перспективи подальших досліджень полягають у формуванні професійно-особистісного саморозвитку студентів вищого навчального закладу.

Список літератури

1. Власова О. І. Педагогічна психологія: [навч. посіб.] / О. І. Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.